

Epilog til epilogen

115185

■ ■ ■ Det er ikke all vår viten vi kan dokumentere. Det hender at trykte kilder ikke fins, det vet enhver profesjonell historiker. Bæring gjelder det vår viten om mye av det som hendte under siste krig.

Her i landet gikk som kjent de fleste meldinger fra munn til munn, mens de få eksemplarer som fantes av de illegale avisene ofte ble tilintetgjort. Og kildene i disse avisene var ikke alltid London, selv sagt ikke, tvert imot var det vel fra Sverige vi fikk det meste. Muntlig og skriftlig, kanskje mest muntlig. Dette til underretning for historikeren Hans Fredrik Dahl, som muligens kan dokumentere at ingen ting om utryddelsen og jødene og gasskammerne ble sendt over BBC og London radio.

Av Carsten Middelthon

■ ■ ■ Men det er da ganske uvesentlig hvor meldingene kom fra, **målt mot det faktum at de kom!** Selv leste jeg under krigen om de bestialske transportene av jødene, og gassbilene jødene ble lastet inn i. Dette var før vi visste noe om gasskamre. Og skildringen var noe annerledes enn den i Holoocaust, men det er da også uvesentlig.

Jeg kan ikke her legge fram de illegale blad jeg leste, derimot kan jeg sitere fra Hans Fredrik Dahls eget intervju med professor Edvard Bull jr., som sier «at i visse situasjoner er det klart at de muntlige beretninger er mer å stole på enn de skriftlige». For eksempel når det bare foreligger dokumentasjon om meldinger fra London, mens det meste kom fra Sverige, kanskje for størstedelen muntlig. For øvrig fins det også dokumentasjon fra Norge.

■ ■ ■ Hans Fredrik Dahl bør sette seg i forbindelse med fylkeskultursjefen i Troms, Victor Nøstdal. Han har sendt Arbeidernes Pressesektor en dokumentasjon hentet fra en illegal avis i Bergen. Arbeidernes Pressesektor sendte ut en melding om dette 10. april, under tittelen «illegale aviser i Bergen omtalte jødedrap i 1944». Meldingen sto blant annet i Arbeideravisa i Trondheim 18. april.

Den illegale avisen som ble gjengitt skildret i 1942 hvordan norske jøder ble transportert, kildene var svenske, og bladet skrev den gang: «Den skjebne jødene går i møte aner alle.» I april 1944 refererer bladet fra boka «Bak stålvallat» av Arvid Fredborg, Svenska Dagbladets korrespondent i Berlin fra 1941, utvist som uønsket 1943. Fredborg skildrer jødetransportene. Juni 1944 refereres det fra en bok av en polsk flyktning som skildrer «tyskernes effektive slakterier og krematorier der menn, kvinner og barn er blitt utryddet og bragt av veien ved gass eller elektrisitet».

■ ■ ■ Det fins sikkert også andre norske kilder, skriftlige eller muntlige, fra folk som ikke har glemt hva de visste. For en historiker må det være en oppgave å finne fram til dem.

■ ■ ■ For øvrig husker Hans Fredrik Dahl feil når han skriver at han ble utskjelt av meg på grunn av hans egen skråsikre påstand om «at det sto ingen ting om jødeutryddelsen eller Auschwitz i de illegale avisene». Min kritikk av Hans Fredrik Dahls holdning under Holoocaust-debatten var ganske annerledes omfattende. Men la oss ikke rippe opp i det.

Carsten Middelthon

Det er interessante spørsmål Carsten Middelthon reiser. Hvor mye gir brokker av kunnskap virkelig kunnskap? Jeg vil i dette tilfelle påstå: svært lite. De eksemplene Middelthon nevner på enkeltmeldinger under krigen, sier nemlig ingen ting om det vi etter krigen fikk erkjenne som tyskernes jødedrap. Og de sier ingen ting om dimensjonene av det som skjedde. Tilfeldige meldinger, løseveie i den strie strøm av krigsnyheter, unøyaktige og lite oppsiktsvekkende, kunne ikke til sammen gi ordet «gasskammer» eller «jødeforfølgelse» tilnærmetvis det innhold de siden fikk. Jeg må derfor fastholde at Carsten Middelthon tar feil, når han i Arbeiderbladet 11/4 hevder at han under krigen kunne vite om «gasskamrene og krematoriene». Det fantes ikke informasjonsgrunnlag for det ikke jødene skjebne, men tyskernes framferd i Finnmark, ble betraktet som nazi-Tysklands største forbrytelse, å demme etter norske illegale aviser i krigens siste år. Og da Torolf Elster og Willy Brandt fra Stockholm skulle oppsummere krigens redsler rundt frigjøringen i tidsskriftet «Håndslag», visste de ikke mer om jødene skjebne enn at det vistnok hadde foregått henrettelser ved en slags elektrolyse i stor stil. Omfanget ante de ingen ting om. Selv ikke de, som satt i nyhetsformidlingens sentrum

Hans Fredrik Dahl

Dagbladet
Dagbladet